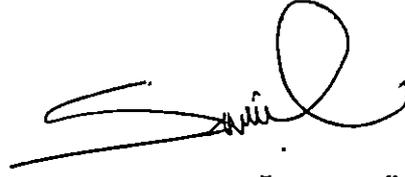

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Türkiye’de büyük ölçekli afetlerin ardından çocukların tespiti, korunması ve aileleriyle yeniden birleştirilmesine ilişkin süreçlerde yaşanan sorunlar, 1999 Marmara Depremi’nden 6 Şubat 2023 Maraş Depremlerine uzanan dönemde süreklilik göstermektedir. Afet sonrası kayıp ve refakatsiz çocuklara ilişkin resmî açıklamalar ile sahadan gelen bilgiler arasındaki çelişkiler; merkezi ve şeffaf bir izleme sisteminin bulunmaması, kurumlar arası koordinasyon eksikliği ve verilerin kamuoyuyla paylaşılmaması nedeniyle derinleşmektedir. Bu durum, çocukların temel hakları açısından ciddi riskler doğururken, geçmişte yaşanan ihlallerin etkin biçimde araştırılmaması benzer sorunların tekrarına yol açmaktadır. Bu nedenle afetler sonrasında çocukların korunmasına ilişkin uygulamaların bütünlüklü ve karşılaştırmalı biçimde araştırılması amacıyla Anayasa’nın 98’inci, TBMM İçtüzüğü’nün 104 ve 105’inci maddeleri gereğince bir Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederim.

Semra ÇAĞLAR GÖKALP

Bitlis Milletvekili

GEREKÇE ÖZETİ

Türkiye, yakın tarihinde büyük can kayıplarına ve ağır toplumsal yıkımlara yol açan çok sayıda afet yaşamış; bu afetler, yalnızca fiziksel yıkımı değil, aynı zamanda kırılgan gruplar açısından derin ve kalıcı hak ihlallerini de beraberinde getirmiştir. Afetlerden en fazla etkilenen kesimlerin başında ise çocuklar gelmektedir. Yaşam hakkı, korunma hakkı, aile bütünlüğü ve üstün yararı anayasal ve uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmış olan çocuklar, afet dönemlerinde özel ve öncelikli koruma mekanizmalarına ihtiyaç duymaktadır.

Buna karşın, Türkiye’de afet sonrası süreçlerde çocukların tespiti, kayıt altına alınması, korunması ve aileleriyle yeniden birleştirilmesine ilişkin politikaların parçalı, kurumlar arası koordinasyondan yoksun ve şeffaflıktan uzak biçimde yürütüldüğü yönünde ciddi bulgular bulunmaktadır. Afet anı ve sonrasında ortaya çıkan kaos ortamı; kayıt sistemlerindeki aksaklıklar, veri paylaşımındaki yetersizlikler ve denetim mekanizmalarının işletilmemesi nedeniyle, çocuklar açısından kayıp, istismar, ihmal ve insan ticareti risklerini artırmaktadır.

Özellikle büyük depremler sonrasında yaşanan deneyimler, afet yönetimi ile çocuk koruma sistemleri arasında yapısal bir kopukluk bulunduğunu ortaya koymaktadır. Afet sonrası çocuklara ilişkin süreçlerin büyük ölçüde idari takdire bırakılması, kamuoyuna sunulan bilgilerin sınırlı ve çelişkili olması ve ailelerin sürece etkin biçimde dâhil edilmemesi, toplumsal güveni zedeleyen bir tablo yaratmaktadır. Bu durum, çocukların korunmasına ilişkin kamusal sorumluluğun yalnızca kriz anlarıyla sınırlı olmadığını; önleyici, izleyici ve hesap verebilir politikaların zorunlu olduğunu göstermektedir.

Bu çerçevede, Türkiye’de geçmişten bugüne afetler sonrasında çocukların korunmasına ilişkin yaşanan sorunların bütünlüklü biçimde ele alınması; yaşanan ihlallerin, kurumsal eksikliklerin ve tekrar eden uygulama hatalarının tespit edilmesi, çocukların üstün yararı ilkesinin gereği olarak tarihsel ve güncel sorumlulukların açığa çıkarılması açısından zorunludur.

GEREKÇE

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerin hemen ardından, dönemin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Derya Yanık, depremlerden iki gün sonra yazılı bir açıklama ile deprem bölgesinde kayıp bir çocuk vakasının bulunmadığını kamuoyuna duyurmuştur. Ancak bu açıklamadan yalnızca birkaç gün sonra, Afet-Çocuk Sivil Koordinasyon Ekibi tarafından 11 Şubat 2023 tarihinde yayımlanan bilgi notunda, deprem bölgesinde en az 168 çocuk için arama ilanı bulunduğu açıklanmış; bu durum, resmî beyanlar ile sahadan gelen veriler arasında ciddi bir çelişki doğurmuştur.

Bu çelişkilerin kamuoyunda tartışılmasının ardından Bakanlık bu kez, yoğun bakımda olmaları nedeniyle kimliği tespit edilemeyen çocukların bulunduğunu kabul eden açıklamalar yapmaya başlamıştır. Buna karşın, kimlik eşleşmesi yapılamayan çocukların toplam sayısı hiçbir zaman net biçimde açıklanmamış, yalnızca “refakatsiz çocuklar” başlığı altında sınırlı ve parçalı rakamlar paylaşılmıştır.

İzleyen süreçte, kayıp çocuklara ilişkin olarak kamuoyuna yansıyan organ kaçakçılığı, tarikatlar veya cemaatler aracılığıyla kaçırılma gibi iddialar resmî makamlarca sürekli olarak yalanlanmıştır. Ancak bu yalanlamaların hemen ardından, 20 depremzede çocuğun İstanbul’da İHH’ye ait bir villaya yerleştirildiğinin ortaya çıkması, kamuoyunda oluşan güven krizini daha da derinleştirmiştir.

Bu tabloyu doğrulayan somut vaka örnekleri de basına yansımıştır. Hatay’da enkazdan bilinci açık şekilde çıkarılan 3 yaşındaki N., amcası eşliğinde hastaneye götürülmüş; Mersin Şehir Hastanesi’ne sevk kararı verilmesine rağmen ambulansa refakatçi alınmaması nedeniyle çocuk ile ailesi arasındaki bağ kopmuştur. Ertesi gün hastaneye giden amcaya, çocuğun hastanede olmadığı ve nereye götürüldüğünün bilinmediği bildirilmiş; N., ancak 41 gün sonra İstanbul’da bir hastanede bulunabilmiştir.

Benzer şekilde, depremden yaklaşık üç ay sonra, Hollanda’nın Maastricht kentinde polis tarafından 5 yaşında bir çocuk yalnız başına bulunmuştur. Yalnızca Türkçe konuştuğu belirtilen çocuk, Türkiye’den geldiğini, anne ve babasının depremde yaralandığını ifade etmiş; sosyal hizmetlere teslim edilerek bir sığınma merkezine yerleştirilmiştir.

Depremin üzerinden bir yıl geçtikten sonra, Hatay İl Emniyet Müdürlüğü, 8 Şubat 2024 tarihinde İl Millî Eğitim Müdürlüğü’ne “Deprem Sonucu Kayıp Çocuklar Hakkında” başlıklı resmî bir yazı göndererek, il genelindeki ve ülke çapındaki okullarda kayıp çocuklara ilişkin herhangi bir kayıt bulunup bulunmadığının araştırılmasını talep etmiştir. Bu yazıda, 26 kayıp çocuğun isim ve doğum tarihleri gibi bilgilere yer verilmiştir.

Yine depremden bir yıl sonra, Depremzedelerin ve Kayıp Kişilerin Yakınlarıyla Dayanışma Derneği (DEMAK) tarafından yapılan açıklamada, halen 38 çocuğun akıbetinin bilinmediği ifade edilmiştir. Buna karşın, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Mahinur Özdemir Göktaş, 11 Ocak 2024 tarihinde, “Depremlerden sonra kayıp olan tek bir çocuğumuz bile yoktur”

açıklamasında bulunmuş; ancak çocuklarını hâlâ bulamayan depremzedeler bu açıklamayı yalanlayarak tepki göstermiştir.

6 Şubat 2023 depremleri sonrasında ortaya çıkan bu çelişkili açıklamalar ve belirsizlikler, Türkiye açısından ilk kez yaşanan bir durum değildir. 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi sonrasında da çok sayıda çocuğun ailesinden koptuğu, kayıt dışı evlatlık verilme, yerleştirme ve kimliksizleştirme iddialarının kamuoyuna yansıdığı; ancak bu iddiaların büyük bölümünün etkin, bağımsız ve şeffaf biçimde soruşturulmadığı bilinmektedir.

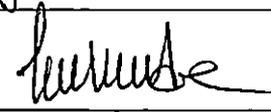
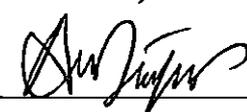
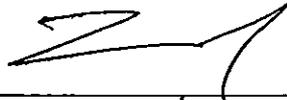
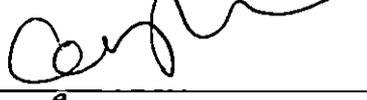
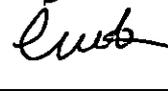
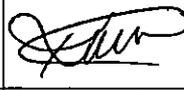
1999 depremi sonrasında merkezi bir kayıp çocuk izleme sisteminin bulunmaması, kurumlar arası veri paylaşımının yetersizliği ve çocukların korunmasına ilişkin açık mekanizmaların işletilmemesi nedeniyle, birçok aile yıllar boyunca çocuklarının akıbetine dair bilgiye ulaşamamış, bazı vakalar ise hiçbir zaman aydınlatılmamıştır. Aradan geçen 24 yıla, teknolojik gelişmelere ve mevzuat değişikliklerine rağmen, 6 Şubat 2023 depremleri sonrasında benzer sorunların yeniden ortaya çıkması, devletin afet sonrası çocuk koruma politikalarında kurumsal hafıza oluşturamadığını ve geçmiş deneyimlerden ders çıkarılmadığını göstermektedir.

Bu belirsizlik ortamı, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2008–2016 yılları arasında 104 bin 531 çocuğun kaybolduğunu açıklamasına karşın, 2016 yılından sonra kayıp çocuk verilerini kamuoyuyla paylaşmaktan vazgeçmiş olması ile daha da derinleşmiştir.

Bu belirsizlikler devam ederken, ABD Adalet Bakanlığı tarafından kamuoyuna açıklanan Jeffrey Epstein dosyaları, uluslararası insan ticareti ve çocuklara yönelik cinsel istismar ağına ilişkin yeni iddiaları gündeme taşımıştır. Dosyalarda yer alan tanık ifadelerinde, Epstein'in özellikle İngilizce bilmeyen, kırılgan koşullardaki reşit olmayan kız çocuklarını tercih ettiği, Türkiye dâhil birçok ülkeden çocukların özel uçaklarla taşındığı yönünde beyanlar yer almıştır. Bu iddialar sonrasında Türkiye'de bazı sivil toplum kuruluşları tarafından suç duyurularında bulunulmuş; ancak bu başvuruların kapsamlı ve şeffaf bir soruşturma yürütülmezsizin takipsizlikle sonuçlandığı kamuoyuna yansımıştır.

Tüm bu gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde, 1999 ve 2023 depremleri sonrasında kayıp çocuklara ilişkin yaşananların münferit vakalarla açıklanamayacağı; afet yönetimi ile çocuk koruma sistemleri arasındaki yapısal kopukluğun süreklilik arz ettiği açıkça görülmektedir. Çocukların yaşam hakkı, aile bütünlüğü ve korunma hakkı açısından ortaya çıkan bu tablo, kamusal sorumluluğun gereği olarak kapsamlı bir incelemeyi zorunlu kılmaktadır.

Bu nedenle; 1999 Marmara Depremi ile 6 Şubat 2023 depremleri sonrasında yaşanan kayıp çocuk vakalarının, sayısal veriler, idari ve hukuki süreçler, kurumların sorumlulukları, ihmal ve hak ihlali iddiaları çerçevesinde birlikte ve karşılaştırmalı biçimde araştırılması, geçmişteki eksikliklerin tespit edilmesi ve benzer ihlallerin tekrarının önlenmesi amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde bir Araştırma Komisyonu kurulması zorunlu hale gelmiştir.

1	MERAL DANIŞ BEŞTAŞ	ERZURUM	
2	ÇİÇEK OTLU	İSTANBUL	
3	HAKKI SARUHAN OLUÇ	ANTALYA	
4	HALİDE TÜRKOĞLU	DİYARBAKIR	
5	ÖZGÜL SAKİ	İSTANBUL	
6	AYŞEGÜL DOĞAN	ŞIRNAK	
7	MEHMET RÜŞTÜ TIRYAKI	BATMAN	
8	ZÜLKÜF UÇAR	VAN	
9	KAMURAN TANHAN	MARDİN	
10	HÜSEYİN OLAN	BİTLİS	
11	SEVİLAY ÇELENK ÖZEN	DİYARBAKIR	
12	YILMAZ HUN	İĞDIR	
13	ÖZNUR BARTİN	HAKKARİ	
14	ÖMER ÖCALAN	ŞANLIURFA	
15	NEJLA DEMİR	AĞRI	
16	FERİT ŞENYAŞAR	ŞANLIURFA	
17	CEYLAN AKÇA CUPOLO	DİYARBAKIR	
18	İBRAHİM AKIN	İZMİR	
19	KEZBAN KONUKÇU	İSTANBUL	
20	MAHMUT DİNDAR	VAN	